

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.012 у Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Кваші Оксани Олександрівни
на дисертацію *Давидової Марини Миколаївни*
**«Запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів,
психотропних речовин або їх аналогів в Україні»,**
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право».

Ступінь актуальності обраної теми. Аналіз будь-якої дисертації розпочинається із оцінки актуальності обраної для дослідження теми. Рецензована робота присвячена розв'язанню науково-теоретичних та прикладних аспектів запобігання одному з найнебезпечніших видів злочинної діяльності, у широкому сенсі – незаконному обігу наркотичних засобів. З початку 90-х років минулого століття Україна здійснює зовнішню політику, спрямовану на інтеграцію в європейське та світове співтовариство, розвиток економічних, політичних та гуманітарних контактів з іншими державами. Але ця позитивна тенденція має й негативні наслідки – відкритість держави стала своєрідним «плацдармом» для здійснення міжнародними кримінальними структурами злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків. Проблема поширення наркоманії викликає занепокоєння в усьому світі. Це асоціальне явище становить реальну загрозу для правопорядку та безпеки держав, а також здоров'я як окремих осіб, так і цілих націй. Для стрімкого поширення такої злочинної діяльності, створення ринків збуту має бути підвищений попит у суспільстві, постійне втягнення до немедичного вживання наркотичних засобів все нових і нових осіб. Одним зі шляхів втягнення нових осіб, переважно молоді, в незаконний наркообіг як споживачів є схилання до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, яке відповідно до чинного КК України (ст. 315) віднесено до такого виду кримінального

правопорушення як злочин. Підкреслюючи актуальність обраної для дослідження теми, авторка справедливо відзначає високу латентність цієї категорії злочинів (стор. 21 дисертації).

Не можна стверджувати, що дана проблематика залишилась поза увагою вітчизняних вчених. Зокрема, запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів присвятили свої дисертації: Є.М. Карпенко «Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу)» (2011 р.), А. С. Чепурко «Кримінально-правова протидія незаконному вживанню наркотичних засобів (ст. ст. 315-317 КК України)» (2012 р). С. В. Лосич «Кримінальна відповідальність за схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів» (2013 р), О. І. Петренко у «Кримінальна відповідальність за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу» (2005 р.). Водночас звернення автора до даної проблематики має своє підґрунтя: набуття чинності 1-го липня 2020-го року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» вносить цілу низку новел до Кримінального кодексу України, зокрема щодо правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів; специфіка організації діяльності щодо запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів не були предметом окремого кримінологічного дослідження в сучасній Україні.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, та не розробленими в юридичній науці, а тому – перспективні для дослідження. Отже, тема рецензованої дисертації відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження своєчасним. Актуальність теми належно обґрунтована у вступі до дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність не викликає сумнівів,

оскільки вони ґрунтуються на усталених у кримінально-правовій та кримінологічній науці концепціях протидії наркозлочинності.

Про належний рівень достовірності значною мірою свідчить опрацювання здобувачем вагомого обсягу літературних джерел з різних галузей наукового знання (316 найменувань), використання національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів, звернення до досвіду зарубіжних держав, аналіз судової практики із вказаної категорії справ.

Представницькою є і емпірична база дослідження, яку становлять аналітичні матеріали та статистичні дані (за 2015–2019 рр.) МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України; зведені результати анкетування протягом 2017–2018 рр. 121 слідчого, 129 працівників підрозділів карного розшуку та дільничних офіцерів поліції органів Національної поліції в Київській, Львівській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях України; 114 вироків, винесених у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 315 КК України.

Достовірність, повноту та об'єктивність отриманих результатів у значній мірі забезпечило використання автором комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема таких як: Зокрема, було використано як загальнонаукові методи (спостереження, аналізу, порівняння, класифікації) з метою виявлення закономірностей, що характеризують запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (розділи 1–3) так і спеціальні методи, зокрема: історико-правовий – для дослідження етапів становлення вітчизняного антинаркотичного законодавства, у т. ч. і відповідальності за схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (підрозділи 1.1, 1.3); системно-структурний – для з'ясування сутності схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (підрозділ 1.3); формально-логічний – при розкритті змісту та сутності понять «запобігання», «профілактика», «схиляння», «детермінанти» та інших дефініцій у межах

предмета дослідження (підрозділи 1.2, 2.1. 2.3); формально-юридичний – при дослідженні та аналізуванні юридичної конструкції складу злочину, передбаченого ст. 315 КК України, а також визначення змісту юридичних термінів, що вживаються у роботі (розділи 1-3); порівняльно-правовий – для зіставлення та аналізування норм законодавства України й зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 3.1); моделювання – при побудові авторського проекту ст. 315 КК України та окремих положень постанов Пленуму Верховного Суду України (розділи 1, 3); статистичний – для аналізу й узагальнення емпіричних даних за темою дослідження (розділи 1-3); контент-аналітичний – при аналізі вітчизняної та зарубіжної антинаркотичної літератури, матеріалів, розміщених у засобах масової інформації (ЗМІ), що стосуються теми дослідження (розділ 1-3).

Таким чином авторка у своїй роботі продемонструвала високий теоретичний рівень викладу матеріалу, логіку дослідження, вміння застосовувати різноманітні методи наукового пізнання, аналізувати законодавчі акти, коректно полемізувати з іншими авторами, аргументовано відстоювати власну точку зору, узагальнювати загальні науково та практично значущі висновки.

Усе це забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. До ключових положень, що містять наукову новизну, на погляд опонента, слід віднести такі:

– сформульовано визначення кримінологічної характеристики схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як сукупності достовірних відомостей про кількісно-якісні показники цих злочинів, детермінанти їх учинення, а також даних, що характеризують особу злочинця та жертву злочину, встановлення яких сприятиме розробленню та реалізації заходів запобігання таким протиправним діянням;

– розроблено типологію осіб, які вчиняють злочини, передбачені ст. 315 КК України, що враховує ступінь їх суспільної небезпеки, стан наркотичної залежності та мотиви протиправної поведінки;

- удосконалено поняття схилання до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, під яким запропоновано розуміти будь-які умисні ненасильницькі дії (умовляння, пропозиція, надання поради, прохання, переконання, обіцянка винагороди або іншої вигоди, пропагування тощо), спрямовані на збудження у іншої особи (осіб) бажання або рішучості їх вжити хоча б один раз;

– удосконалено перелік кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 315 КК України, та аргументовано доцільність: заміни кваліфікуючих ознак «вчинення злочину повторно» та «особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 314, 317 цього Кодексу» на вчинення злочину «особою, яка раніше вчинила один із злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, передбачений цим Кодексом»; визнання особливо кваліфікуючими ознаками вчинення таких дій «щодо неповнолітнього, або психічно хворого, або особи, яка лікується від наркоманії, або у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів чи масового перебування громадян»;

– удосконалено: визначення системи спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як комплексу організаційних, соціальних, правових і медичних запобіжних заходів, що застосовуються залежно від особи та стадії (підготовки, замаху чи завершення протиправних дій) вчинення злочину, під час та після відбування покарання засудженими;

– удосконалено складові елементи віктимологічної характеристики особи, яку схиляють до вживання наркотиків або психотропів, серед яких виділено: відсутність досвіду вживання наркотиків; маргінальний спосіб життя та попереднє знайомство зі злочинцем;

– дістав подальшого розвитку зміст соціально-економічних, політико-правових, організаційно-управлінських, морально-психологічних, медико-біологічних чинників схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

– дістало подальшого розвитку положення нормативних вимог порядку взаємодії підрозділів Національної поліції України у запобіганні схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Також й інші наукові положення, які сформульовані в дисертації (с. 27-28) та в опублікованих працях, містять елементи наукової новизни та у значній мірі удосконалюють сучасне наукове пізнання запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Зміст і структура дисертації відповідає меті та завданням, сформульованим дисертантом на початку дослідження, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, відповідно до змісту, структура якого забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Структура дисертації побудована логічно, у відповідності до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, а також висновків, списку використаних джерел і додатків

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» викладаються базові теоретичні положення, які стали підґрунтям для розробки проблемних питань запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, зокрема, здійснено огляд стану наукових досліджень, що передували рецензованій роботі; надано кримінально-правову характеристику аналізованого злочин; представлено зарубіжний досвід

запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У підрозділі 1.1 «Стан дослідження та методологія вивчення запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» обґрунтовано, що протидія незаконному наркообігу завжди була і залишається пріоритетним завданням діяльності держави і, в першу чергу, її правоохоронних органів. Авторка ґрунтовно аналізує положення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 № 735-р. Акцентовано увагу на відсутності в Україні правової відповідальності за рекламу наркотиків взагалі та із використанням при цьому комп'ютерних технологій, тоді як такі дії є суспільно небезпечними та потребують криміналізації.

У підрозділі 1.2. «Зарубіжний досвід запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» вивчено відповідний зарубіжний досвід, який є надзвичайно корисним для розроблення безпосередніх заходів щодо запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, вдосконалення вітчизняного антинаркотичного законодавства. Зокрема, звернуто увагу на програми із запобігання наркоманії серед молоді у США вирізняються широким спектром напрямів, які забезпечують вирішення проблеми девіантності (характеристика поведінки, яка не збігається з соціальними нормами і цінностями, прийнятими в суспільстві) в молодіжному середовищі в цілому (стор. 59-60). Аналіз цієї та інших моделей запобігання схиланню до вживання наркотиків та поширенню наркоманії у цілому надав М.М. Давидовій підстави визначити спрямованість наркополітики тієї чи іншої держави, порівняти перспективність запобіжних заходів в Україні та в зарубіжних країнах. Правильним є висновок авторки про те, що перелік та спрямованість таких заходів визначаються кожною із держав відповідно до національного законодавства, стану наркотизації населення, економічних можливостей, ментальності тощо. Тому запозичення Україною

того чи іншого зарубіжного досвіду має здійснюватися з урахуванням зазначених факторів.

Підрозділ 1.3. «Кримінально-правова характеристика схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» присвячено аналізу відповідного складу злочину. Одним із механізмів, покликаних забезпечити реалізацію громадянами України своїх конституційних прав, є саме КК України, норми якого спрямовані саме на захист держави, прав та свобод людини і передбачають відповідальність за їх порушення з боку визначених суб'єктів (стор. 63). Авторка справедливо наголошує на тому, що кримінально-правова характеристика надає можливість визначити правові ознаки основних елементів злочину, сформулювати предмет доказування у кримінальних правопорушеннях, першорядні засади реалізації кримінально-правової політики України. За результатами проведеного дослідження, у т. ч. й вивчення досвіду зарубіжних країн у зазначеному напрямі, М. М. Давидовою підготовлені пропозиції щодо удосконалення конструкції ст. 315 КК України. Проект нової редакції зазначеної норми такий: 1) виключення з диспозиції статті словосполучення певної особи; 2) доповнення частини другої статті такими кваліфікуючими ознаками: вчинення злочину особою, яка раніше вчинила один із злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, передбачений цим Кодексом, або з використанням технічних засобів або засобів масової інформації чи масової комунікації, у тому числі і мережі Інтернет; 3) доповнення статті частиною третьою з особливо кваліфікуючими ознаками – вчинення схиляння щодо неповнолітнього, або психічно хворого, або особи, яка лікується від наркоманії, або у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів чи масового перебування громадян. Міра покарання за вчинення протиправних дій, передбачених частиною другою цієї кримінально-правової норми, пропонується у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, а за частиною третьою – позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років.

У розділі 2 «Кримінологічна характеристика схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» авторкою здійснено аналіз основних кількісно-якісних показників злочинного схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та узагальнено кримінологічну характеристику осіб, які схиляють до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Також приділено увагу узагальненню детермінант схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У підрозділі 2.1. «Аналіз основних кількісно-якісних показників злочинного схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» авторка визначає кримінологічну характеристику схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів можна визначити як сукупність достовірних відомостей про кількісно-якісні показники цих злочинів, детермінанти їх учинення, а також даних, що характеризують особу злочинця та жертву злочину, встановлення яких необхідне для розробки та реалізації ефективних заходів запобігання цим протиправним діянням (стор. 88). Автором у ході дослідження матеріалів кримінальних проваджень за ст. 315 КК України встановлено, що найбільш поширеним наркотичним засобом у процесі схилення є канабіс (71,1 %), найбільш типовими місцями вчинення цих злочинів є місце безпосереднього проживання злочинця (53,5 % випадків); переважна більшість цих злочинів вчинена: в період часу з 13.00 до 16.00 год – 52 % та з 17.00 до 20.00 год – 21,1 % випадків(Додатки Б.2, Б.3).

У підрозділі 2.2. «Кримінологічна характеристика осіб, які схиляють до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» зосереджена увага на особистості злочинця, яке є ключовою проблемою кримінології. Авторка визначає особистість злочинця, який вчиняє наркозлочини, як систему ознак, властивостей, якостей та інших показників, що в своїй сукупності характеризують особу, яка вчиняє злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, різні сторони прояву її антигромадської

поведінки, обумовлюють або полегшують вчинення злочинів, допомагають зрозуміти детермінацію конкретного злочинного діяння (стор. 107). За результатами проведеного власного дослідження М.М. Давидова визначила типологію осіб, які схиляють до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що враховує ступінь їх суспільної небезпеки, стан наркотичної залежності та мотиви протиправної поведінки.

Підрозділ 2.3. «Детермінанти схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» присвячено надзвичайно важливій проблемі кримінології – причин та умов наркозлочинності. Не знаючи причин та умов розповсюдження наркотичних засобів неможливо створити ефективну систему запобігання цим злочинам. Авторка узагальнює основні детермінанти злочинів, передбачених ст. 315 КК України: соціально-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, морально-психологічні, медико-біологічні.

Розділ 3 «Основні напрями запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» визначено шляхи удосконалення загальносоціальних засад державної політики, заходів спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів в Україні. Особливу увагу приділено удосконаленню взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У підрозділі 3.1. *«Шляхи удосконалення загальносоціальних засад державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів в Україні»* авторка слушно пропонує приділити увагу ліберальній антинаркотичній політиці, яка передбачає гуманний підхід до наркозалежних осіб, декриміналізацію окремих видів кримінальних правопорушень у сфері наркообігу, що вчиняються без мети збуту, а також забезпечення попиту на легалізовані наркотики шляхом їх контрольованої реалізації або розподілу (стор.145-147).

У підрозділі 3.2. «Напрями підвищення ефективності заходів спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» авторка справедливо розглядає запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як різновид запобіжної діяльності щодо злочинності загалом. На спеціальному рівні віктимологічна профілактика має бути спрямована на окремі групи, осіб з підвищеною віктимністю (особи з оточення: засуджених за злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, але звільнені від відбування покарання з випробуванням; осіб, які мають судимість, у т.ч. за наркозлочини; неповнолітніх, які перебувають на профілактичних обліках в органах ЮП). Індивідуальну віктимологічну профілактику схилання до вживання наркотичних засобів автор розглядає в аспекті виявлення осіб з підвищеною віктимністю та проведення з ними відповідних профілактичних заходів, спрямованих на зниження ризику стати жертвою злочину. Пропонується проводити такі заходи у двох формах: переконання та навчання (стор.173).

Підрозділ 3.3. «Удосконалення взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» авторка присвячує детальному аналізу ролі і місця Національної поліції в системі спеціалізованих державних органів, для яких запобігання злочинам у сфері незаконного наркообігу належить до основних, пріоритетних завдань. В результаті проведеного аналізу М. М. Давидовою узагальнено обґрунтований висновок про необхідність вдосконалення організації діяльності підрозділів Національної поліції щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Запропоновано доповнити Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленню та розслідуванню, затверджену наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, положеннями про обов'язок підрозділів поліції з метою запобігання злочинам виявляти причини та умови,

що сприяють їх учиненню; у справах, пов'язаних з учиненням наркозлочинів: з'ясовувати у наркозалежних осіб обставини, за яких вони розпочали вживати наркотики; залучати до складу слідчо-оперативної групи з розслідування таких злочинів дільничних офіцерів поліції, на території обслуговування яких вчинено кримінальне правопорушення, а також працівників підрозділів ювенальної превенції, якщо підозрюваним чи потерпілим у справі є особа, яка не досягла 18-річного віку.

Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Дисертаційне дослідження М. М. Давидової містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існували в теорії кримінології, є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування, юридичної освіти. **Теоретичне та практичне значення** дисертаційної роботи підтверджується можливістю використання розроблених дисертантом рекомендацій, положень та пропозицій у науковій, законотворчій, науково-педагогічній діяльності та правозастосуванні (про реальне використання отриманих результатів у цих сферах є відповідні акти впровадження, розміщені у Додатках).

Поряд з вищезазначеними позитивними положеннями роботи, вона містить і деякі дискусійні положення, зокрема:

1. Авторкою на стор. 26 дисертації запропоновано розширити межі кримінально-правового впливу ст. 315 КК України (вилучити з диспозиції статті словосполучення «певної особи»... І далі у Висновках на стор. 199-200 викладена «Стаття 315 КК України. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

1. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів».

Однак у відповідному підрозділі 1.3, який присвячено *кримінально-правовій характеристиці* схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні, не міститься належного обґрунтування запропонованих змін до КК України (стор. 63-81). Крім того, на мою думку, таке розширення меж кримінально-правового впливу шляхом вилучення з диспозиції статті словосполучення «певної особи» насправді призведе до складнощів у застосуванні цієї статті в ситуації, коли схилення стосуватиметься кількох осіб, адже такі дії підпадуть і під ч. 1, і ч. 2 статті 315 КК України.

2. Не підтримую авторські пропозиції щодо внесення змін до п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» (стор. 26) і до пункту 14 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. № 4 (стор. 198-199). Чи доречно вносити зміни до постанов Пленуму вже неіснуючого Верховного Суду України, коли з 2016 року в Україні функціонує Верховний Суд? І, відповідно, чи здатні запропоновані зміни до цих постанов вплинути на судову практику?

3. Авторка в контексті предмету свого дослідження не приділила належної уваги проблемі термінологічного характеру щодо застосування понять «особа» і «особистість», які не є тотожними поняттями, і кожне має свій специфічний зміст. В дисертації ці поняття не розмежовуються і використовуються автором паралельно (стор. 105-120 роботи). Особистість злочинця була і залишається однією з найбільш важливих проблем кримінології. По суті, ця проблема слугує ключем для розуміння сутності злочинності. Під час захисту хотілось би почути думку авторки.

4. На стор. 122 дисертації зазначено, що «причини, умови та фактори злочинів, хоча і є різними за змістом поняттями, але знаходяться у нерозривному взаємозв'язку, детермінують один одного». І далі авторка

констатує, що у своїй роботі підтримує думку тих науковців, які вважають, що терміном «детермінанти» враховуються та об'єднуються перераховані вище категорії і найбільш повно розкриваються взаємозв'язки злочинності та суспільного розвитку». Така позиція не підкріплена власними аргументами. Це, по-перше. По-друге, яким чином «причини, умови та фактори злочинів як різні поняття *детермінують* один одного»? По-третє, робота б лише виграла, якби авторка все ж систематизувала окремо причини вчинення аналізованих злочинів, та окремо їх умови.

5. Зауваження формального характеру:

– Окремі положення не відповідають «Вимогам до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій» в частині їх обов'язкової аргументованості та зазначення «відмінності одержаних результатів від відомих раніше та ступінь новизни» положення «Наукової новизни одержаних результатів», які «набули подальшого розвитку». Зокрема, не можливо зрозуміти як саме авторка розвинула: - зміст соціально-економічних, політико-правових, організаційно-управлінських, морально-психологічних, медико-біологічних чинників схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; чи наукове обґрунтування напрямів удосконалення взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами запобігання таким злочинам на правовому, організаційному та інформаційно-аналітичному рівнях тощо;

– «Особистий внесок здобувача» містить лише вказівку на те, що «у наукових статтях, тезах, що опубліковані у співавторстві, частка дисертанта становить 50%». Тоді як за вимогами МОН України слід було вказати конкретний особистий внесок, власні наукові положення здобувача в працях, опублікованих у співавторстві. Здобувачеві під час захисту слід уточнити, які наукові положення входять у ці 50 %.

Загалом висловлені критичні зауваження істотно не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження, оскільки більшість із них є

дискусійними або можуть бути предметом обговорення в ході прилюдного захисту дисертації.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей автора на наукових і науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації (окремі статті і тези опубліковано у співавторстві). Основні результати дослідження знайшли відображення у 17 наукових публікаціях (4 статті у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України; 2 статті у зарубіжних виданнях; тези 11 доповідей).

ВИСНОВОК: дисертація Давидової Марини Миколаївни «Запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання – вироблення пропозицій щодо вдосконалення протидії наркозлочинності загалом, та схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні. Представлена робота характеризується необхідними для такого дослідження компонентами: критичний аналіз попередніх дослідників проблеми злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, органічне поєднання різних методів пізнання, звернення до досягнень різних галузей права та даних суспільних наук. Дисертація містить наукові положення, висновки, які вперше пропонуються в юридичній науці, сформульовано ряд важливих наукових пропозицій та рекомендацій для правозастосовної діяльності, які в сукупності вирішують важливу теоретичну та практичну проблему запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі

змiнами i доповненнями, внесеними постановою Кабiнету Міністрiв України вiд 03 квітня 2019 року № 283); Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора фiлософiї, затвердженого постановою Кабiнету Міністрiв України вiд 6 березня 2019 року № 167; вимогам до оформлення дисертацiй, затверджених наказом МОН України вiд 12 сiчня 2017 року № 40. Авторка дисертацiї Давидова Марина Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора фiлософiї за спецiальнiстю 081 «Право».

Офiцiйний опонент –
провiдний науковий співробітник
вiддiлу проблем кримiнального права,
кримiнологiї та судоустрою Інституту держави
i права ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор

О.О. Кваша

